

Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Mirasçılığının Koşulları

Conditions of The Inheritance of The Surviving Spouse in Divorce Cases

Nihan SONGÖR SAYILIR*

Öz

Bu makale, Türk Medeni Kanunu kapsamında boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi durumunda sağ kalan eşin mirasçılık hakkını ve bu hakkın ortadan kalktığı koşulları incelemektedir. Boşanma sürecinde ölüm gerçekleştiğinde, sağ kalan eşin mirasçılığı özellikle kusur durumu ve boşanma hükmünün kesinleşip kesinleşmediğine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu çerçevede çalışmada, sağ kalan eşin yasal mirasçılığına ilişkin Türk hukukundaki düzenlemeler, zümre sisteminin esasları, boşanmanın mirasçılığa etkisi ve kusur ilkesinin rolü açıklanmıştır. Konu, sadece yasal düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, öğretideki görüşler ve Yargıtay'ın yerleşik içtihatları ışığında çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Ayrıca Alman, Fransız ve Amerikan hukuk sistemlerindeki benzer düzenlemelere yer verilerek Türk hukukundaki uygulamalar karşılaştırmalı hukuk perspektifinden değerlendirilmiştir. Çalışma, boşanma sürecinde ölümle birlikte ortaya çıkan mirasçılık uyuşmazlıklarının çözümüne katkı sunmayı, sağ kalan eşin ekonomik güvencesi ile diğer mirasçıların hakları arasında adil bir denge kurulmasına yönelik hukuki öneriler getirmeyi hedeflemektedir. Sonuç bölümünde ise mevcut düzenlemelerin yeterliliği sorgulanmakta ve uygulamada yaşanan sorunlara ilişkin yasal ve pratik iyileştirme önerilerine yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boşanma Davası, Sağ Kalan Eş, Mirasçılık, Türk Medeni Kanunu, Kusur Durumu.

* Avukat Arabulucu; Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medeni Hukuk ABD, Özel Hukuk Doktora Programı, Ankara, Türkiye/ (e-posta/ e-mail: nihan_sngr@hotmail.com, ORCID: 0009-0001-8930-3352).

Bu makale, intihal programında taranmış ve iki (kör) hakem incelemesinden geçmiştir. This article was submitted in a plagiarism program and reviewed by two (blind) referees.

Atıf/Cite as: Nihan Songör Sayılır, 'Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Mirasçılığının Koşulları', (2026) 3[1] BAÜNHHD.

Bu makale **Atıf-Gayri Ticari 4.0** Uluslararası lisansı ile lisanslanmıştır.

Abstract

This article examines the legal status of the surviving spouse's inheritance rights under the Turkish Civil Code in cases where one of the spouses dies during ongoing divorce proceedings. The issue of inheritance in such circumstances is closely tied to whether the divorce decree has become final and whether the surviving spouse is at fault in the breakdown of the marriage. Within this context, the study explores the fundamental principles of the Turkish legal system regarding statutory inheritance, the impact of divorce proceedings on spousal succession, and the legal consequences of fault in the termination of inheritance rights. The analysis is not limited to the statutory provisions but is also supported by doctrinal views and precedents established by the Court of Cassation. Furthermore, a comparative legal perspective is adopted by examining corresponding regulations in the German, French, and American legal systems, thereby offering a broader framework for evaluating the Turkish approach. This study aims to contribute to the resolution of inheritance-related disputes that arise upon the death of a spouse during divorce proceedings and to propose legal recommendations that ensure a fair balance between the financial security of the surviving spouse and the rights of other heirs. In the conclusion, the effectiveness of the current legal framework is assessed, and proposals for legislative reform and practical improvements are presented.

Keywords: Divorce Proceedings, Surviving Spouse, Inheritance, Turkish Civil Code, Fault Attribution.

GİRİŞ

Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) aile ve miras hukuku alanlarında yapılan düzenlemeler, bireylerin hem sosyal hem ekonomik açıdan korunması amacıyla çeşitli kurallar içermektedir. Özellikle, evlilik birliği sona erdiğinde ortaya çıkan miras hukuku sorunları, hukukun hassas alanlarından biridir. Bu bağlamda, boşanma davasının devamı esnasında eşlerden birinin ölümü durumunda sağ kalan eşin mirasçılığı meselesi, karmaşık hukuki durumları beraberinde getirmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nun miras hukukuna ilişkin üçüncü kitabında yasal mirasçılar ayrıntılı biçimde düzenlenmiş olup, sağ kalan eş de kanuni mirasçılar arasında yer almaktadır (TMK m. 499). Kanun koyucu, sağ kalan eşin miras paylarını belirlerken, eşin sosyal ve ekonomik durumunu gözetmiş ve ölüm halinde eşe belirli oranlarda miras hakkı tanımıştır. Ancak aynı kanunun aile hukukunu düzenleyen ikinci kitabındaki hükümler uyarınca, özellikle boşanma durumlarında eşler birbirlerinin yasal mirasçısı olma hakkını kaybedebilmektedir (TMK m. 181).

Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin 1. fıkrasına göre, boşanma gerçekleştiğinde eşlerin birbirlerine yasal mirasçılık sıfatı sona ermekte ve aksi tasarruftan anlaşılmadıkça evlilik sırasında yapılan ölüme bağlı tasarruflarla kazanılan haklar da kaybedilmektedir. Ancak, boşanma davası henüz sonuçlanmadan eşlerden birinin ölmesi halinde ortaya çıkan durumun hukuki niteliği daha karmaşıktır. Bu noktada TMK'nin 181. maddesinin 2. fıkrası, sağ kalan eşin mirasçılık hakkını kaybetmesi için üç temel koşul belirlemiştir: Devam eden bir boşanma davasının varlığı, mirasçıların davaya devam etmesi ve sağ kalan eşin boşanmada kusurlu olduğunun ispat edilmesi.

Uygulamada, boşanma davası sürecinde eşlerden birinin ölmesi halinde, sağ kalan eşin kusurunun tespit edilmesi, hukuken hassas bir değerlendirme gerektirmektedir. Sağ kalan eşin ekonomik çıkarlarının korunması ile hakkaniyetin sağlanması arasındaki ince dengenin korunmasını gerektirmektedir.

Bu çalışmada, Türk Medeni Kanunu çerçevesinde, boşanma davasının sağ kalan eşin mirasçılığı üzerindeki etkileri incelenecek, sağ kalan eşin mirasçılığını etkileyen koşullar detaylandırılacak ve uygulamada karşılaşılan hukuki sorunlara çözüm önerileri getirilecektir. Ayrıca, karşılaştırmalı hukuk perspektifinden konunun farklı hukuk sistemlerinde nasıl ele alındığı da eleştirel biçimde analiz edilecektir.

I. TÜRK MEDENİ KANUNU'NDA SAĞ KALAN EŞİN YASAL MİRASÇILIĞI

Türk Medeni Kanunu, sağ kalan eşin miras hakkını düzenleyerek eşlerin ölüm sonrası hukuken korunmasını amaçlamaktadır. Sağ kalan eşin miras payının belirlenmesi miras hukukunun temel ilkeleri ve eşin korunması prensibi çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu durum, özellikle eşlerin evlilik süresince elde ettikleri ekonomik ve sosyal konumun korunması açısından önem taşır.¹

A. Sağ Kalan Eşin Miras Payları ve Düzenlemeler

Türk Medeni Kanunu'nun 499. maddesi, sağ kalan eşin miras paylarını açık ve kesin hükümlerle belirleyerek, miras bırakanın ölümü halinde eşlerin yaşadığı mağduriyetleri engellemeyi hedefler. Bu hükümlere göre sağ kalan eşin miras payları şöyledir:

¹ Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Turhan Kitabevi 2015) 396.

a) Miras bırakanın altsoyu (çocukları veya torunları) ile birlikte mirasçı olması durumunda, sağ kalan eş mirasın dörtte birini almaya hak kazanır. Burada altsoy, kan hısımlığı esasına dayalı olarak belirlenir ve eşin payı altsoyun varlığı sebebiyle sınırlanmıştır.²

b) Miras bırakanın üstsoyu (anne ve baba) veya onların altsoyuyla birlikte mirasçı olması durumunda, sağ kalan eş mirasın yarısını alır. Bu düzenleme, altsoy olmadığı durumda eşin korunmasının daha geniş çaplı olmasını sağlar.³

c) Miras bırakanın büyük anne, büyük baba ve onların altsoyuyla (üçüncü zümre) birlikte mirasçı olunması durumunda, sağ kalan eş mirasın dörtte üçüne hak kazanır (TMK m. 499/1-c). Bu düzenleme ile kanun koyucu, zümre sistemine bağlı olarak eşin miras payını yukarı doğru kademelendirmiş ve üçüncü zümre mirasçılarının miras üzerindeki payını sınırlandırarak, sağ kalan eşe öncelik tanımıştır. Buradaki artışın temelinde, uzak zümre mirasçılarla birlikte mirasçı olunan durumlarda, eşin korunmaya daha fazla ihtiyaç duyacağı kabulü yatmaktadır.⁴

d) Miras bırakanın herhangi bir yasal mirasçısının bulunmaması halinde ise sağ kalan eş mirasın tamamına hak kazanır. Bu düzenleme ile sağ kalan eşin sosyal ve ekonomik açıdan korunması ve geleceğinin güvence altına alınması amaçlanmıştır.⁵

Genel olarak değerlendirildiğinde, sağ kalan eşin miras paylarına ilişkin TMK düzenlemeleri, hukuk devleti ilkesi ve aile hukuku prensipleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu düzenlemeler, sağ kalan eşin mağduriyetini önlemek, ekonomik güvenliğini sağlamak ve aile bütünlüğünün korunmasını amaçlamaktadır. Uygulamada karşılaşılan özel durumlarda yargı kararlarıyla şekillenen hukuk içtihatları da eşin mirasçılığının adil ve dengeli şekilde gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır.⁶

² Faruk Acar, Aile Hukukumuzda Aile Konutu-Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı (Seçkin Yayıncılık 2021) 100.

³ Gökçe Canarslan, '743 Sayılı Kanun'dan Günümüze Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı' (2015) 5 (6) Electronic Journal of Vocational Colleges 30, 34.

⁴ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (Turhan Kitabevi 2023) 231.

⁵ Hüseyin Hatemi, *Miras Hukuku* (On İki Levha Yayıncılık 2018) 81.

⁶ Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku* (Beta Yayıncılık 2019) 146.

B. Sağ Kalan Eşin Mirasçılığının Kapsamı ve Miras Payının Belirlenmesinde Dikkate Alınan Kriterler

Türk Miras Hukuku sisteminde, sağ kalan eşin yasal mirasçılar arasında yer alabilmesi ve tereke üzerinde hak iddia edebilmesi, belirli hukuki koşulların birlikte gerçekleşmesine bağlıdır. Sağ kalan eşin yasal mirasçılık sıfatını kazanabilmesi için; mirasın açıldığı an itibarıyla eşin sağ olması,⁷ mirasçılığa engel teşkil eden bir mirastan yoksunluk hâlinin bulunmaması⁸ ve evlilik birliğinin mirasbırakanın ölüm anında hukuken geçerliliğini sürdürmesi gerekmektedir.⁹ Anılan şartlardan herhangi birinin mevcut olmaması hâlinde, sağ kalan eşin yasal mirasçılık sıfatı kazanması ve mirastan pay alması hukuken mümkün olmayacaktır.

Sağ kalan eşin mirasçılığının kapsamı, kanunda belirtilen sınırlara göre belirlenmekte olup, özellikle sağ kalan eşin ekonomik ve sosyal yaşamının devamlılığının korunmasına özen gösterilmiştir. Miras payının belirlenmesinde dikkate alınan kriterlerin başında miras bırakanın aile yapısı ve mirasçıların yakınlık dereceleri gelir. Bu kriterler, mirasın paylaşılmasında denge ve adalet ilkesinin uygulanmasını sağlamaktadır.¹⁰

Sağ kalan eşin yasal miras payı, Türk Medeni Kanunu'nun 499. maddesinde açık ve emredici biçimde düzenlenmiş olup, hâkimin bu oranlar üzerinde takdir yetkisi bulunmamaktadır. Evlilik süresi, eşlerin ekonomik katkıları veya ortak çocukların varlığı gibi unsurlar, yasal miras payının belirlenmesinde değil; mal rejiminin tasfiyesi,¹¹ aile konutu ve ev eşyası üzerindeki taleplerin değerlendirilmesi¹² ile ölüme bağlı tasarrufların etkilerinin incelenmesi aşamalarında önem taşımaktadır. Bu bağlamda Yargıtay uygulamasında söz konusu kriterler, miras payının oranını değil, sağ kalan eşin korunmasına yönelik tamamlayıcı hakların kapsamını belirleyen unsurlar olarak ele alınmaktadır.

Sağ kalan eşin miras payının birleşeceği zümreler ile ilişkisi açısından kanun, belirgin bir zümre sistemi benimsemiştir. Miras hukukunda zümre sistemi, mirasçıların yakınlık derecelerine göre sınıflandırılmasını ifade eder. Bu zümreler sırasıyla, altsoy (birinci zümre),

⁷ 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (RG 08.12.2001/24607), m. 575.

⁸ TMK, m. 578.

⁹ TMK, m. 181/1.

¹⁰ Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (n 4) 103.

¹¹ TMK, m. 236.

¹² TMK, m. 240.

ana-baba ve onların altsoyu (ikinci zümre), büyük anne ve büyük baba ve onların altsoyunu (üçüncü zümre) içermektedir.¹³

Kanun koyucu, zümre sistemini benimserken sağ kalan eşin ekonomik güvenliğini gözetmiş; bu amaçla eşin yasal miras payını, birlikte mirasçı olduğu zümreye göre TMK m. 499’da emredici biçimde belirlemiştir. Bu nedenle hâkimin, evlilik süresi, eşlerin ekonomik katkısı veya yaşam standartları gibi unsurları dikkate alarak yasal miras payı oranını artırması ya da azaltması mümkün değildir. Bununla birlikte söz konusu unsurlar, miras payının oranı bakımından değil; özellikle mal rejiminin tasfiyesi kapsamında doğan alacak haklarının hesaplanması ve aile konutu ile ev eşyasına ilişkin taleplerin değerlendirilmesi gibi sağ kalan eşin korunmasına yönelik tamamlayıcı mekanizmaların uygulanmasında önem taşımaktadır.

Sağ kalan eş, yasal mirasçılık sisteminde zümre mirasçısı olarak kabul edilmemekte; bunun yerine, zümre sistemine tâbi mirasçılarla birlikte mirasçılığa katılmaktadır. Zümre sisteminin temelinde, altsoy ile üstsoy arasında bir öncelik ilişkisi bulunmakta olup, daha yakın zümrede yer alan mirasçıların bulunması, daha uzak zümrede yer alanların mirasçılığını bertaraf etmektedir. Örneğin, birinci zümrede yer alan çocukların varlığı hâlinde, ikinci zümreye dâhil olan anne ve baba mirasçı olamamaktadır. Buna karşılık, sağ kalan eş, herhangi bir zümreye mensup olmamakla birlikte, mevcut zümre ile birlikte mirasçı sıfatını kazanmakta ve tereke bu çerçevede paylaşılmaktadır.

Türk Medeni Kanunu’nda, sağ kalan eşin hangi zümreyle birlikte mirasçı olduğu hâllerde, tereke üzerindeki yasal miras payı açık bir biçimde düzenlenmiştir. Buna göre, eşin daha yakın zümrelerle birlikte mirasçı olması durumunda, tereke üzerindeki payı azalmakta; buna karşılık, daha uzak zümrelerle veya zümre mirasçısı bulunmaması hâlinde, mirastan aldığı pay artmaktadır. Bu sistem, eşin ekonomik güvenliğini gözetirken, zümre sistemine dayalı mirasçılık ilkeleriyle de uyumlu bir yapı arz etmektedir.¹⁴

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 499. maddesi ile “Türk Kanunu Medenîsinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun” başlığını taşıyan 3678 sayılı Kanun arasındaki temel farklılık, sağ kalan eşin üçüncü zümre mirasçıları ile birlikte mirasçılığı hâlinde ortaya

¹³ Hatemi (n 5) 88.

¹⁴ Y HGK, E 2022/3-135, K 2022/489, T 20.4.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

çıkılmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere, 3678 sayılı Kanun döneminde üçüncü zümreye dâhil olan mirasçılar bakımından mirasçılık hakkı, yalnızca zümre başlarıyla (yani büyükbaba ve büyükanne) sınırlı tutulmuş; bu kişilerin altsoyu olan amca, hala, dayı ve teyze gibi akrabalar, sağ kalan eşin varlığı durumunda miras hakkından yararlandırılmamıştır.

Ancak 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 497. maddesinin gerekçesinde açıkça belirtildiği üzere, Türk aile yapısı ve sosyal dayanışma göz önünde bulundurularak, mirasbırakanın yeğenleriyle olan yakın bağları ve ebeveyn kaybı durumunda bu çocuklara sıklıkla amca, hala ve teyze gibi akrabaların sahip çıktığı vurgulanmış; bu gerekçeyle üçüncü zümredeki mirasçılığın yalnızca zümre başlarıyla sınırlandırılması uygulamasından vazgeçilmiştir.

Bu düzenleme hem Türk toplumunun sosyal gerçekliğiyle hem de aile içi dayanışma ilkesiyle örtüşmektedir. Nitekim, bazı doktrin görüşlerinde de ifade edildiği üzere, sosyal güvenlik ve yardım mekanizmalarının yetersiz kaldığı durumlarda, çocukların korunmasında önemli rol üstlenen bu akrabalara yasal miras hakkı tanınmasının isabetli olduğu yönünde görüşler ileri sürülmektedir.¹⁵

Buna karşılık bazı yazarlar ise, üçüncü zümrede sağ kalan eşle birlikte yalnızca zümre başlarının değil, aynı zamanda onların altsoylarının da mirasçı olarak kabul edilmesini, çağdaş miras hukuku anlayışı ve daraltılmış aile kavramı ile bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştirmekte ve söz konusu düzenlemeye karşı çıkmaktadır. Bu görüşe göre, mirasın, mirasbırakanla daha yakın kişisel ve duygusal bağları bulunan kimseler arasında paylaşılması gerektiği, amca, hala, dayı ve teyze gibi daha uzak akrabaların yasal mirastan pay almasının çağdaş aile yapısına uygun düşmediği ileri sürülmektedir.¹⁶ Genel olarak bakıldığında anne ve babasını kaybetmiş bir kişinin, kendisine bakım ve gözetim yükümlülüğünü fiilen üstlenmiş olan akrabaları lehine ölüme bağlı bir tasarrufta bulunmasına hukuken herhangi bir engel bulunmamaktadır. Zira Türk Medeni Kanunu, kişilere, saklı paylara halel getirmemek kaydıyla, terekenin tasarruf edilebilir kısmı üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma imkânı tanımaktadır. Bu bağlamda, söz konusu kişiler bakımından vicdani bir borcun ifası niteliğinde değerlendirilebilecek bu tür tasarrufların,

¹⁵ Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (n 4) 245.

¹⁶ Zahit İmre ve Hasan Erman, *Miras Hukuku* (Der Yayınları 2017) 188; Rona Serozan, *Miras Hukuku ve Uygulama Çalışmaları* (Seçkin Yayınları 2019) 264; Mustafa Dural ve Turgut Öz, *Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku* (Filiz Kitabevi 2024) 253.

ölüme bağlı bir işlem yoluyla gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla, bu tür sosyal ve duygusal bağların varlığı, zaten mevcut olan tasarruf serbestisi kapsamında değerlendirilebileceğinden, sağ kalan eşin – ki bu kişi genellikle mirasbırakanın birlikte yaşadığı, hayatını paylaştığı ve ölümünden sonra ekonomik desteğinden yoksun kalacak kişidir – yasal miras payının bu akrabalar lehine azaltılmasını gerektirecek ilave bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmamaktadır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile yapılan düzenlemeyle birlikte, önceki kanundan farklı olarak, üçüncü zümreye yalnızca zümre başları değil, onların altsoyları da dâhil edilmiştir. Bu değişiklik, zümre sisteminde halefiyetin yalnızca yatay akrabalık ilişkileriyle sınırlı kalmayıp, altsoyu da kapsayacak şekilde dikey olarak genişletilmesini sağlamıştır. Böylece, mirasçılık ilişkisi daha geniş bir akrabalık yelpazesi içinde ve kuşaklar arası geçişe imkân tanıyacak biçimde yeniden yapılandırılmıştır.¹⁷ Bu değişikliklerle birlikte, zümre sistemi daha kapsamlı bir mirasçılık ilişkisi tesis edecek biçimde yeniden yapılandırılmıştır.

Sağ kalan eşin yasal miras payı, Türk Medeni Kanunu’nun 499. maddesinde emredici biçimde düzenlenmiş olup, hâkimin bu oranlar üzerinde artırma veya azaltma yönünde herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Evlilik süresi, eşlerin ekonomik katkıları, ortak çocukların varlığı, eşin yaşı veya çalışma gücü gibi unsurlar, yasal miras payının belirlenmesinde değil; kanun koyucunun sağ kalan eşi korumaya yönelik düzenlemelerinin gerekçesini ve uygulama alanını açıklayan tamamlayıcı ölçütler olarak önem taşımaktadır.

Bu kapsamda söz konusu kriterler, özellikle mal rejiminin tasfiyesi sırasında doğan katılma alacağının hesaplanmasında, aile konutu ve ev eşyasına ilişkin taleplerin değerlendirilmesinde ve sağ kalan eşin barınma ile ekonomik güvenliğinin sağlanmasına yönelik koruyucu mekanizmaların uygulanmasında dikkate alınmaktadır. Nitekim Yargıtay uygulamasında da evlilik süresi, eşin ev içi emeği ve ortak yaşama katkısı gibi hususlar, miras payının oranını değiştiren unsurlar olarak değil; sağ kalan eşin korunmasına hizmet eden kanuni kurumların yorumlanmasında dikkate alınan ölçütler olarak ele alınmaktadır.

Dolayısıyla bu kriterlerin, hâkime yasal miras payı üzerinde serbestçe tasarruf etme

¹⁷ Ali Naim İnan, Şeref Ertaş ve Hakan Albaş, *Miras Hukuku* (Seçkin Yayınları 2024) 266.

yetkisi tanıdığı şeklinde anlaşılması mümkün olmayıp, söz konusu unsurlar yalnızca kanun koyucunun eşin korunmasına ilişkin tercihlerini ve bu tercihlerin uygulamadaki yansımalarını açıklayıcı nitelik taşımaktadır.

C. Sağ Kalan Eşin Yasal Mirasçılığına İlişkin Genel İlkeler

Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) sağ kalan eşin yasal mirasçılığı, aile hukukunun temel prensiplerine uygun olarak detaylandırılmıştır. Bu ilkeler, miras hukukunun temel kavramları olan adalet, eşitlik ve hukuk güvenliği prensipleri üzerine inşa edilmiştir.¹⁸

Öncelikle, sağ kalan eşin mirasçılığında gözetilen temel prensip, miras bırakanın ölümünden sonra sağ kalan eşin ekonomik olarak mağduriyet yaşamamasıdır. Bu durum özellikle ekonomik açıdan bağımlı durumda olan eşler açısından önem taşımakta olup, kanun koyucunun öncelikli amacını oluşturmaktadır.¹⁹ Yasal mirasçılığa ilişkin hükümler, eşlerin evlilik süresince elde ettikleri ekonomik kazanımların ölüm sonrası korunmasını sağlayacak şekilde dizayn edilmiştir.

Diğer bir ilke ise, miras bırakanın gerçek iradesine uygun hareket edilmesidir. Miras hukuku düzenlemelerinde esas olan, miras bırakanın vasiyetname veya diğer ölüme bağlı tasarruflarıyla ortaya koyduğu iradesidir. Ancak iradenin olmadığı veya belirsiz olduğu durumlarda yasa hükümleri devreye girerek, eşlerin haklarını ve sorumluluklarını koruyacak şekilde uygulama yapılmaktadır.²⁰

Medeni Kanun'un 499. maddesinde, sağ kalan eşin miras payının hangi zümreyle birlikte mirasçı olduğuna bağlı olarak ne oranda gerçekleşeceği açıkça düzenlenmiştir. Eşin bu miras hissesine hak kazanabilmesi için, mirasbırakanın ölüm anında eşin sağ olması ve evlilik birliğinin hâlen geçerli şekilde devam ediyor olması şarttır. Eşler arasındaki mal rejimi doğrudan miras payının oranını etkilemese de terekenin mirasçılar arasında paylaşımı öncesinde mal rejiminin tasfiyesi zorunlu olduğundan, miras hakkının kapsamı belirlenirken dolaylı olarak önem taşımaktadır.²¹

Sonuç olarak, TMK'da sağ kalan eşin yasal mirasçılığına ilişkin hükümler, ekonomik ve

¹⁸ Akıntürk ve Ateş (n 6) 144.

¹⁹ Öztan (n 1) 402.

²⁰ Dural ve Öz (n 16) 241.

²¹ Rona Serozan ve Baki İlkay Engin, *Miras Hukuku* (Seçkin Yayıncılık 2024) 201.

sosyal açıdan hassas bir dengenin sağlanmasını hedeflemekte olup, hukuk devleti ilkesine ve sosyal adalet anlayışına uygun bir şekilde dizayn edilmiştir. Bu genel ilkeler çerçevesinde oluşturulan düzenlemeler ve yargı kararları, sağ kalan eşin haklarının adil, dengeli ve etkin biçimde korunmasına olanak tanımaktadır.²²

II. BOŞANMA DAVASININ SAĞ KALAN EŞİN MİRASÇILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Evlilik, boşanma hükmünün verilmesi, eşlerden birinin ölümü, evliliğin butlanına karar verilmesi ya da gaiplik sebebiyle evliliğin sona erdirilmesiyle son bulabilir. Evliliğin boşanma yoluyla sona ermesi hâlinde, TMK m. 181/1 uyarınca, eşlerin birbirleri lehine evlilik süresince yaptıkları miras sözleşmeleri kural olarak hükümsüz hâle gelir. Ancak tasarruftan, boşanma sonrasında da geçerliliğin sürdürülmek istendiği açıkça anlaşılıyorsa, bu durumda miras sözleşmesinin geçerliliği korunur. Boşanmanın sonuçları yalnızca eşlerin yasal mirasçılığı ile sınırlı olmayıp, taraflar arasında evlilik birliği devam ederken yapılmış ölüme bağlı tasarrufların akıbeti bakımından da önem taşımaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesi uyarınca, boşanma hâlinde eşler, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, evlilik süresince birbirleri lehine yaptıkları vasiyetname, miras sözleşmesi ve diğer ölüme bağlı tasarruflarla sağlanan hakları kaybederler. Bu nedenle, boşanma davası açıldıktan sonra eşlerden birinin vefat etmesi ve boşanma kararının henüz kesinleşmemiş olması hâlinde, söz konusu ölüme bağlı tasarrufların geçerliliğinin, tasarrufun niteliği ve mirasbırakanın iradesi çerçevesinde ayrıca değerlendirilmesi gerekir.

A. Boşanma Davasının Mirasçılığa Etkisi

Boşanma, eşlerin her ikisi hayattayken evlilik birliğinin sona ermesi anlamına gelir. Taraflardan birinin, Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen gerekçelerden birine dayanarak mahkemeye başvurması ve hâkimin boşanmaya hükmetmesiyle evlilik sonlandırılır. TMK'nın 161 ve devamı maddelerine göre boşanma davası; zina, eşin yaşamına kast, ağır derecede kötü muamele veya onur kırıcı davranış, suç işlemek ya da toplumca haysiyetsiz kabul edilen bir yaşam tarzı sürmek, terk edilme, akıl hastalığı ya da evlilik birliğinin temelden sarsılması gibi

²² Akıntürk ve Ateş (n 6) 146; Öztan (n 1) 398.

sebeplere dayanarak açılabilir. Buna ek olarak, Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca, evliliğin en az bir yıl sürmüş olması şartıyla, eşlerin birlikte başvurusu veya bir eşin diğerinin boşanma davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği kanun gereği temelinden sarsılmış sayılmakta ve anlaşmalı boşanma yoluyla evliliğin sona erdirilmesi mümkün olmaktadır.

Boşanma, eşler arasındaki hukuki bağları sona erdiren ve kişisel durum üzerinde etkileri bulunan bir hukuki süreçtir. Bu süreçte miras hukuku açısından ortaya çıkan önemli bir tartışma konusu, boşanma davasının eşlerin mirasçı olma durumları üzerindeki etkisidir. Türk Medeni Kanunu'nda eşlerin birbirlerine mirasçı olmaları temel prensiptir; ancak boşanma davasının açılması ve devam etmesi halinde bu mirasçılık hakkının durumu hukuken düzenlenmiş bir meseledir.

Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin birinci fıkrası, boşanma hâlinde eşlerin birbirlerinin yasal mirasçısı olamayacaklarını ve aksi tasarruftan anlaşılmadıkça evlilik süresince yapılan ölüme bağlı tasarruflarla sağlanan hakların da sona ereceğini açıkça düzenlemektedir. Bu hüküm uyarınca, evlilik birliğinin boşanma yoluyla sona ermesi hâlinde, taraflar arasında evlilik devam ederken yapılmış vasiyetname, miras sözleşmesi ve diğer ölüme bağlı tasarruflar kural olarak geçerliliğini yitirir.²³ Dolayısıyla boşanma, yalnızca eşlerin yasal mirasçılık sıfatını ortadan kaldırmakla kalmamakta; aynı zamanda evlilik süresince eşler lehine tesis edilmiş ölüme bağlı kazandırmalar bakımından da doğrudan hukuki sonuçlar doğurmaktadır.²⁴ Buna karşılık, eşlerden birinin ölümü hâlinde evlilik ölümle sona ermekte ve sağ kalan eş, kanunda öngörülen şartlar dâhilinde mirasçılık sıfatını kazanmaktadır.²⁵

Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin ikinci fıkrası, boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi hâlinde sağ kalan eşin mirasçılık durumuna ilişkin istisnai ve özel bir düzenleme getirmektedir. Anılan hükme göre, devam eden bir boşanma davası sırasında eşlerden birinin vefatı hâlinde, ölen eşin mirasçıları davaya devam edebilmekte; davanın kabulü yönünde karar verilmesi durumunda ise sağ kalan eş, yasal mirasçılık sıfatını kaybetmektedir. Kanun koyucu bu düzenleme ile, boşanma davası henüz sonuçlanmadan

²³ Fikret Eren ve İpek Yücer Aktürk, *Türk Miras Hukuku* (Yetkin Yayınları 2019) 185.

²⁴ Gökhan Antalya, *Miras Hukuku Cilt III* (Seçkin Yayınları 2019) 188.

²⁵ Serozan, *Miras Hukuku ve Uygulama* (n 16) 264.

ölümün gerçekleşmesi sebebiyle, boşanmaya sebep olan kusurlu eşin mirasçı sıfatını koruması gibi hakkaniyete aykırı sonuçların önüne geçmeyi amaçlamıştır. TMK m. 181/II, bu yönüyle, boşanmanın mirasçılığa etkisini yalnızca kesinleşmiş boşanma kararıyla sınırlı görmeyen; kusur esasını merkeze alarak, aile hukuku ile miras hukuku arasında istisnai bir bağ kuran özel bir norm niteliği taşımaktadır.

TMK'nın 181. maddesinde yer alan düzenleme gereği, boşanma kararıyla birlikte eşlerin birbirine olan mirasçılığı sona ermektedir. Ancak davanın açıldığı tarih ile kesin hüküm tarihi arasında eşlerden birinin vefat etmesi halinde ortaya çıkan durum uygulamada ve doktrinde tartışmalara neden olmuştur.²⁶

Bir görüşe göre, boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi hâlinde, evlilik birliği henüz kesin hükümle sona ermediğinden, sağ kalan eşin yasal mirasçılığı kural olarak devam eder.²⁷ Bu yaklaşıma göre, mirasçılığın sona ermesi ancak boşanma kararının kesinleşmesiyle mümkündür. Bununla birlikte söz konusu görüş, Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen istisnai düzenlemeyi esas almakta; bu hüküm uyarınca, boşanma davası kesinleşmemiş olsa dahi, sağ kalan eşin boşanmaya sebep olan kusurunun sabit olması hâlinde, mirasçılık sıfatının ortadan kalkabileceğini kabul etmektedir.

Karşıt görüşte ise, yargılamanın ölüm nedeniyle sona erdiği ve bu nedenle kusur değerlendirmesinin artık yapılamayacağı savunulur.²⁸ Bu yaklaşıma göre, kesinleşmemiş bir boşanma kararı bulunmadıkça eşler birbirine mirasçı olmaya devam eder ve mahkeme, ölümle düşen davada kusur tespiti yaparak mirastan yoksunluk kararı veremez. Bu bağlamda, TMK'nın 181/2. Maddesi uygulama alanı bulmaktadır. İlgili hükme göre, boşanma davası devam ederken ölen eşin mirasçıları, davaya devam ederek ölenin kusurunun ispatlanması halinde sağ kalan eşin mirasçılığını engelleyebilmektedir.

Yargıtay içtihatları incelendiğinde, boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi hâlinde mirasçılığın ortadan kalkabilmesi için kusurun ispatının zorunlu olduğu kabul edilmektedir. Bu çerçevede, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararında, boşanma davası yargılaması

²⁶ S. Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku* (Filiz Kitabevi 1990) 164.

²⁷ Akıntürk ve Ateş (n 6) 102; Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku Cilt 3* (Filiz Kitabevi, 2016) 128; Serozan ve Engin (21) 198.

²⁸ Öztan (n 1) 402; Hatemi (n 5) 92.

sırasında ölüm nedeniyle dava konusuz kalmış olsa bile ölen eşin mirasçılarının kusurun belirlenmesi için davaya devam edebileceği vurgulanmıştır.²⁹ Boşanma davasının ölüm sebebiyle düşmesi halinde, sağ kalan eşin mirasçılık hakkını kaybetmemesi için, sağ kalan eşin dava sürecinde daha az kusurlu veya kusursuz olması gerektiği kabul edilmektedir.³⁰ Benzer şekilde başka bir 2. Hukuk Dairesi kararı da TMK m. 181/II uyarınca mirasçılara dava sürecinde kusur ispatı imkânı tanındığını kabul etmektedir.³¹ Ayrıca Yargıtay 8. Hukuk Dairesi de aynı yaklaşımı benimseyen kararlar vermiştir.³² Görüldüğü gibi Yargıtay’a göre, boşanma davasının açılmış olması, tek başına mirasçılığın kaldırılması için yeterli olmayıp, sağ kalan eşin kusurlu olduğunun kesin şekilde ispat edilmesi gerekmektedir.³³

Doktrinde bazı yazarlar, boşanma davası açıldığında eşlerin mirasçılık haklarının askıya alındığını ve bu süreçte ölen eşin mirası üzerindeki tasarrufun, davanın sonucuna bağlı olarak belirleneceğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, mirasçılık hakkının kaderi, boşanma kararının kesinleşip kesinleşmemesine göre şekillenmelidir.³⁴ Buna karşılık hem uygulamada hem de doktrinde baskın görüş; mirasçılık hakkının sona ermesinde esas alınması gereken unsurun kusur ilkesi olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, sağ kalan eşin miras hakkının ortadan kalkması için, boşanma sebeplerinin varlığı yanında, eşin ağır kusurunun da ispatlanması gerekmektedir.³⁵

Boşanma davasının sağ kalan eşin mirasçılığı üzerindeki etkileri farklı durumlara göre ayrıntılı olarak incelenmelidir. Bu bağlamda, “boşanma kararı kesin olarak verilmişse” ve “boşanma kararı alınmış ancak kesinleşmemişse” durumları ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

1. Boşanma Kararı Kesinleşmişse

Türk Medeni Kanunu’nun 181. maddesi uyarınca, eşlerin birbirlerine mirasçı olma hakkı boşanma kararının kesinleşmesiyle sona ermektedir. Kesinleşen boşanma kararıyla eşler arasındaki tüm hukuki bağlar gibi miras hukuku açısından da ilişki son bulur ve eşlerin birbirine

²⁹ Y 2 HD, E 2015/18512, K 2016/10917, T 2.6.2016 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

³⁰ Y HGK, E 2021/12-104, K 2022/185, T 20.4.2022 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

³¹ Y 2 HD, E 2016/22742, K 2017/801, T 24.1.2017 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

³² Y 8 HD, E 2018/3558, K 2019/5112, T 15.5.2019 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

³³ Sevtap Yücel, ‘Yargıtay Kararları Işığında Anlaşmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri’ (2019) 4 (1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239, 242.

³⁴ Akıntürk ve Ateş (n 6) 158.

³⁵ Acar (n 2) 98.

karşı mirasçılık iddiasında bulunma hakkı ortadan kalkar. Dolayısıyla, boşanma kararının kesinleşmesiyle sağ kalan eş, diğer eşin mirasından herhangi bir pay talep edemez.³⁶

Türk Medeni Kanunu’nun 181. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, boşanma hâlinde eşler, yalnızca birbirlerinin yasal mirasçısı sıfatını kaybetmemekte; aynı zamanda evlilik birliği devam ederken yapılan ölüme bağlı tasarruflarla sağlanan haklar da kural olarak sona ermektedir. Anılan hüküm, bu sonucu vasiyetname, miras sözleşmesi ve diğer tüm ölüme bağlı tasarruflar bakımından geçerli olacak şekilde genel olarak düzenlemiştir. Bununla birlikte kanun koyucu, “aksi tasarruftan anlaşılmadıkça” ibaresiyle önemli bir istisna öngörmüş; mirasbırakanın, tasarrufunda açıkça belirtmek suretiyle, boşanma sonrasında da söz konusu ölüme bağlı tasarrufun geçerliliğini sürdürmesini mümkün kılmıştır.³⁷ Bu nedenle gerek miras sözleşmesinde gerekse vasiyetnamede, boşanmaya rağmen tasarrufun geçerli olacağının açıkça kararlaştırılması hâlinde, boşanma sonrasında da lehine tasarruf yapılan eş bu hakları ileri sürebilir.³⁸

Eğer eşler arasında ölüme bağlı bir tasarruf yapılmışsa ve sonrasında boşanma gerçekleşmişse, bu durumda tasarrufun geçerli olup olmayacağı, tasarruftan mirasbırakanın iradesinin ne şekilde yorumlandığına bağlıdır.³⁹ Tasarruftan açıkça anlaşılmadığı takdirde, söz konusu belirsizlik, miras bırakanın boşanma halinde bu hakkı sona erdirmeyi arzu ettiği yönündeki varsayımsal iradeye göre değerlendirilir.

Kanun hükmü, boşanmadan önce yapılmış ölüme bağlı tasarrufların boşanma ile geçersiz hâle geleceğini açık şekilde ortaya koymaktadır. Ancak boşanmanın ardından taraflar arasında yapılan bir miras sözleşmesi ya da ölüme bağlı başka bir tasarruf, geçerlilik kazanır. Kısacası, boşanmadan sonra eşlerin birbirleri lehine yaptıkları miras düzenlemeleri hukuken geçerli sayılmaktadır.⁴⁰

2. Boşanma Kararı Alınmış Ancak Karar Kesinleşmemişse

Boşanma kararının alındığı ancak henüz kesinleşmediği durumlarda ise hukuki durum

³⁶ Akıntürk ve Ateş (n 6) 158.

³⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş (n 27) 138.

³⁸ Seçkin Topuz, *Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi* (Yetkin Yayınları 2012) 84.

³⁹ Halil Akkanat, *Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi* (Filiz Kitabevi 2004) 46; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 27) 138.

⁴⁰ Akkanat (n 39) 46; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 27) 138.

daha karmaşıktır. Bu durumda, eşler arasındaki mirasçılık ilişkisi henüz tamamen son bulmamış, askıda bir durum olarak kabul edilmektedir. TMK'nın 181/2. maddesi gereğince, boşanma davası sırasında eşlerden biri ölürse mirasçılar davayı sürdürerek sağ kalan eşin kusurlu olduğunu ispatladıkları takdirde mirasçılığı sona erdirebilirler.⁴¹

Eşler arasında düzenlenen miras sözleşmelerinde, evlilik birliğinin boşanma yoluyla sona ermesi hâlinde, tarafların birbirleri lehine yaptıkları ölüme bağlı tasarruflar Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin birinci fıkrası uyarınca kural olarak kendiliğinden geçersiz hâle gelir. Bununla birlikte, boşanma kararının henüz kesinleşmemiş olması durumunda, sağ kalan eşin mirasçılığı kural olarak devam etmekte olup, bu aşamada miras haklarının ortadan kalkabilmesi ancak TMK m. 181/2'de öngörülen şartların gerçekleşmesine bağlıdır.⁴²

Türk Medeni Kanunu'nun 170. maddesi uyarınca hâkim, boşanma davası sonucunda boşanmaya karar vermek yerine taraflar hakkında ayrılık kararı verebilir. Ayrılık kararı, evlilik birliğini sona erdirmemekte; yalnızca eşlerin birlikte yaşama yükümlülüğüne geçici olarak ara verilmesini ifade etmektedir. Bu nedenle ayrılık kararı verilmesi hâlinde evlilik birliği hukuken devam ettiğinden, eşler arasında evlilik süresince yapılmış vasiyetname, miras sözleşmesi ve diğer ölüme bağlı tasarruflar geçerliliğini korur. Başka bir ifadeyle, ayrılık kararı, boşanmanın aksine, TMK m. 181 kapsamında öngörülen ölüme bağlı tasarrufların sona ermesi sonucunu doğurmaz.⁴³

Sonuç olarak, boşanma kararının kesinleşmemiş olması durumunda mirasçılık hakkı, eşlerin kusur oranlarına göre şekillenmekte ve bu husus yargısal denetim altında değerlendirilmektedir. Sağ kalan eşin mirasçılığının sona erdirilmesi ancak kusurunun açıkça ortaya konulmasıyla mümkündür.

B. Boşanma Davasının Açılması ile Sağ Kalan Eşin Miras Hakkının Sona Ermesi Koşulları ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Boşanma davasının açılması, tek başına sağ kalan eşin mirasçılık hakkının sona ermesi sonucunu doğurmaz. Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, mirasçılığın ortadan kalkabilmesi için, boşanmaya sebep olan kusurun davaya devam edilerek

⁴¹ Acar (n 2) 101.

⁴² Zahit İmre, *Türk Miras Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1978) 299; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 27) 142.

⁴³ Dural ve Öz (n 16) 45; İnan, Ertaş ve Albaş (n 17) 121.

ispatlanması gerekmektedir. Hükümde yalnızca “kusur” kavramına yer verilmiş olmakla birlikte, öğretide ve yargısal uygulamada, sağ kalan eş açısından son derece ağır sonuçlar doğuran bu düzenlemenin ancak evlilik birliğini temelinden sarsan ve boşanmaya doğrudan sebep olan nitelikteki kusurlar bakımından uygulanabileceği kabul edilmektedir.⁴⁴ Bu yaklaşım, TMK m. 181/2’nin istisnai niteliği ve mirasçılığın tamamen ortadan kaldırılması sonucunun orantılılık ilkesine uygun olması gerekliliği ile temellendirilmektedir.

Genel kural olarak, boşanma davası sürecinde eşlerden birinin vefat etmesi durumunda evlilik birliği boşanma nedeniyle değil, ölüm yoluyla sona ermiş kabul edilir. Ancak, Türk Medeni Kanunu bu duruma istisnai bir düzenleme getirmiştir.⁴⁵ Hukuken evlilik her ne kadar ölümle son bulmuş olsa da mirasçılık açısından farklı sonuçlar doğabilir. TMK m. 181/2 uyarınca, boşanma davası devam ederken eşlerden biri yaşamını yitirse, sağ kalan tarafın kusurunun, ölenin mirasçıları tarafından kanıtlanması durumunda, eşler artık birbirlerinin yasal mirasçısı sayılmaz ve ölüme bağlı tasarruflarla sağlanan haklar da geçersiz olur. Eşlerden birinin boşanma davası devam ederken ölmesi hâlinde, dava evliliğin sona erdirilmesi amacını yitirmekte ve bu yönüyle konusuz kalmaktadır. Bununla birlikte Türk Medeni Kanunu’nun 181. maddesinin ikinci fıkrası, ölen eşin mirasçılarına, davaya ölenin külli halefleri sıfatıyla değil, kanunun kendilerine tanıdığı özel ve sınırlı bir yetki çerçevesinde devam etme imkânı tanımaktadır. Bu aşamada yürütülen yargılama artık klasik anlamda bir boşanma davası niteliği taşımamakta; yalnızca sağ kalan eşin boşanmaya sebep olan kusurunun bulunup bulunmadığının tespitine yönelmektedir.⁴⁶ Dolayısıyla mahkemece verilecek karar, evliliğin sona erdirilmesine değil, TMK m. 181/II kapsamında sağ kalan eşin mirasçılık sıfatının devam edip etmeyeceğine ilişkindir.

Kanun hükmünün önceki hâlinde, boşanma davası devam ederken davacının ölmesi durumunda, yalnızca onun mirasçılarına davaya devam ederek karşı tarafın kusurunu ispat etme imkânı tanınmakta; davalı eşin mirasçılarının ise sürece katılması mümkün olmamaktaydı. Bu durum, özellikle her iki tarafın da kusur iddialarını ileri sürdüğü davalarda, davalı eş aleyhine

⁴⁴ Akıntürk ve Ateş (n 6) 44; Ömer Uğur Gençcan, *Türk Miras Hukuku* (Yetkin Yayınları 2021), 38.

⁴⁵ Dural ve Öz (n 16) 43.

⁴⁶ Haluk Burcuoğlu ‘4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 181. Maddesinin 2. Fıkrası ile İlgili Gözlemler’ iç Ergon A. Çetingil, Rayegan Kender (eds), *50. Birlikte Çalışma Yıl Armağanı* (2007), 382.

ciddi hak kayıplarına yol açabilmekteydi. Nitekim boşanma davasında davacı eşin hakarete uğradığını ileri sürdüğü, buna karşılık davalı eşin de davacının tehdit, kötü muamele ve benzeri davranışlarla daha kusurlu olduğunu savunduğu bir uyuşmazlıkta, dava sonuçlanmadan davalı eşin vefat etmesi hâlinde, dava ölüm nedeniyle sona ermekte ve daha kusurlu konumda olan davacı eş, ölen eşinin mirasçısı olabilmekteydi. Davalı eşin mirasçılarının davaya katılamaması nedeniyle, kusur incelemesi yapılamamakta ve bu durum hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurmaktaydı. Bu sorunlar, Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan inceleme sonucunda, ilgili hükümde yer alan “davacı” ve “davalı” ibarelerinin eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararının ardından yapılan kanuni değişikliklerle, boşanma davası devam ederken eşlerden hangisinin öldüğüne bakılmaksızın, ölen eşin mirasçılarının davaya devam etme imkânı tanınmıştır. Mevcut düzenleme sayesinde, taraflar arasındaki kusur durumunun daha adil biçimde değerlendirilmesi mümkün hâle gelmiş; özellikle davacının davalıdan daha kusurlu olduğu hâllerde, davalının mirasçılarının davaya katılamaması nedeniyle ortaya çıkan hak kayıplarının önüne geçilmiştir. Bu yönüyle, anılan değişiklik, uygulamada yaşanan hakkaniyete aykırı sonuçları gidermeyi amaçlayan isabetli bir düzenleme olarak değerlendirilebilir.

Doktrindeki baskın görüşe göre, boşanma davası açma hakkı şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan, bu hakkın mirasçılara intikali mümkün görülmemekteydi.⁴⁷ Ancak miras hukuku, bu adaletsizlik olarak değerlendirilen durumu kendi bünyesinde bazı mekanizmalarla gidermeye çalışmıştır.⁴⁸ Bu bağlamda, mirasçılıktan çıkarma ve mirastan yoksunluk gibi kurumlar çözüm aracı olarak öne çıkmıştır. Buna rağmen, davalı eşin mirasçılarının davaya devam ederek davacının kusurunu ispat edememesi, söz konusu maddeye yöneltlen en ciddi eleştirilerden biri olmuştur.⁴⁹ Sonuç olarak, Anayasa’nın eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle bu düzenleme Anayasa Mahkemesi⁵⁰ iptal edilmiş, yapılan değişikliklerle birlikte artık her iki tarafın da mirasçılarının, davaya devam etme ve karşı tarafın kusurunu ortaya koyma

⁴⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş (n 27) 127; Hatemi (n 5) 42.

⁴⁸ Tekinay (n 26) 293.

⁴⁹ Rona Serozan, ‘Yeni Medeni Kanunu’nun Miras Hukuku Bakımından Yeniliklerinin Değerlendirilmesi’ iç Prof. Dr. Ergun Özsunay’a Armağan (2004) 563; Akkanat (n 39) 48; Burcuoğlu (n 46) 389; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 27) 139.

⁵⁰ AYM, E 2008/102, K 2010/14, T 21.01.2010, RG 28.10.2010 § 27743 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

hakkı tanınmış, böylece eşitlik ilkesi gözetilmiştir.⁵¹ Zira bazı boşanma davalarında davacının, davalıdan daha ağır kusurlu olabildiği durumlar mevcuttur.⁵²

Uygulamada karşılaşılan temel sorunlardan biri, sağ kalan eşin kusurunun belirlenmesi sırasında yaşanan güçlüklerdir. Boşanma davasının taraflarının kusur derecesi belirlenirken sübjektif değerlendirmeler, tanık beyanlarının güvenilirliğinin tartışmalı olması ve somut delil eksikliği gibi faktörler yargılamayı zorlaştırmaktadır. Özellikle evlilik birliğinde uzun yıllar geçmiş olması veya tarafların anlaşmalı boşanma yönünde irade ortaya koyması gibi durumlarda, mahkemenin hangi eşin kusurlu olduğuna karar vermesi daha da karmaşık hâle gelmektedir.

Özellikle, ölüm nedeniyle boşanma davasının sona erdiği hâllerde, mahkeme artık kusur değerlendirmesi yapma yetkisini kaybettiğinden, sağ kalan eşin ağır kusurlu olup olmadığı belirlenememekte; bu da miras hakkının devam edip etmeyeceği konusunda uygulama birliğini zedeleyen kararlara neden olmaktadır. Bu içtihat farklılıkları, yalnızca eşin miras hakkını değil, aynı zamanda diğer yasal mirasçıların pay oranlarını da doğrudan etkilediğinden, hakkaniyet ve öngörülebilirlik ilkeleriyle bağdaşmayan sonuçlara yol açmaktadır. Delil sunma sürecindeki gecikmelerin ve ölüm tarihinden önce kesin hüküm alınamamasının yaratacağı bu tür belirsizliklerin giderilmesi için, öğretide bazı yazarlar tarafından ölümle sonuçlanan boşanma davalarında kusur araştırmasının mahkemece yapılabilmesine olanak tanıyacak özel bir düzenlemenin yapılması gerektiği ifade edilmektedir.⁵³

Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi hâlinde, sağ kalan eşin mirasçılığının ortadan kaldırılabilmesi, kural olarak ölen eşin mirasçılarının davaya devam ederek kusurun ispatına bağlıdır. Bununla birlikte öğretide, mirasçıların davaya devam etmemesi hâlinde dahi, sağ kalan eşin boşanma şartlarını gerçekleştirmiş ve boşanmaya sebep olan kusurlu eş olduğunun açıkça ortaya konulması durumunda, mirasçılık hakkını ve lehine yapılmış ölüme bağlı tasarruflardan doğan kazanımlarını korumasının hakkaniyete aykırı olacağı ileri sürülmektedir. Bu değerlendirme, mevcut hukukun yorumuna değil, kanun koyucuya yönelik bir de lege ferenda

⁵¹ İnan, Ertaş ve Albaş (n 17) 124.

⁵² Serozan, Miras Hukuku Bakımından Yeniliklerinin Değerlendirilmesi (n 49) 563.

⁵³ Gençcan (n 44) 410.

öneri niteliği taşımaktadır.

Öte yandan boşanmanın ölüme bağlı tasarruflara etkisi bakımından, Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, evlilik süresince yapılmış vasiyetname, miras sözleşmesi ve diğer ölüme bağlı tasarruflarla sağlanan haklar kural olarak sona ermekte; ancak tasarruftan boşanmaya rağmen geçerliliğin korunmak istendiği açıkça anlaşılıyorsa bu sonuç doğmamaktadır. Bu çerçevede miras sözleşmeleri, iki taraflı ve bağlayıcı nitelikleri nedeniyle özel bir önem taşımakta; boşanma sonrasında da geçerliliğin sürdürülmesinin açıkça kararlaştırıldığı hâllerde, bu sözleşmeler vasiyetnameye kıyasla daha güçlü bir irade açıklaması olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, boşanmaya rağmen geçerliliğin korunmasına ilişkin bu istisna, yalnızca miras sözleşmeleriyle sınırlı olmayıp, vasiyetnameler bakımından da aynı şekilde uygulanmaktadır.

Bu noktada, kanun koyucunun, yasal mirasçıların iradesini aşarak düzenleyici bir müdahalede bulunması hakkaniyet açısından sorgulanabilir. Ancak kanaatimizce, boşanma süreci başlamış bir evlilikte eşin vefatı halinde, ölen tarafın varsayılan iradesi, sağ kalan eşin mirastan yararlanması yönünde olmayacaktır. Dolayısıyla, ölen eşin iradesi yasal mirasçılarınkinden önce gelmeli ve sağ kalan eş kusurluysa, miras hakkından yoksun bırakılmalıdır. Bu yönde yapılacak bir düzenleme gerek adalet duygusunun korunması gerekse hukuki tutarlılık açısından yerinde olacaktır.

Boşanma davası devam ederken eşlerden birinin vefat etmesi durumunda, dava artık boşanma kararı verilmesine konu olamayacaktır; çünkü taraflardan biri öldüğünden evlilik, ölüm nedeniyle sona ermiştir ve dava konusuz kalmıştır.⁵⁴ Ancak, bu durumda ölen eşin mirasçıları davaya, sağ kalan eşin kusurunu ortaya koymak amacıyla devam edebilirler.⁵⁵ Nitekim Yargıtay da bu tür durumlarda davanın boşanmayı sağlamaya değil, sağ kalan eşin kusurunun ispatına yönelik sürdürüldüğü yönünde içtihatlar oluşturmuştur.⁵⁶

Yargıtay'ın bir kararında⁵⁷ ölen eşin mirasçılarının Türk Medeni Kanunu'nda kendilerine tanınan hakları kullanabilmeleri için en temel koşulun, murisin hayattayken açtığı

⁵⁴ Burcuoğlu (n 46) 382.

⁵⁵ Y HGK, E 2011/2-703, K 2012/70, T 15.2.2012 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

⁵⁶ Y 2 HD, E 2005/17867, K 2006/5233, T 6.2.2006; Y 2 HD, E 2020/5618, K 2020/6501 T 16.12.2020 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

⁵⁷ Y 2 HD, E 2018/7133, K 2019/2956, T 18.3.2019 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

ve ölümünün ardından devam eden bir boşanma davasının bulunması olduğu belirtilmiştir. Kararda, söz konusu davanın anlaşmalı boşanma davası olduğu ve bu tür davalarda kusur tespiti yapılmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Sağ kalan eşin kusuru ancak çekişmeli boşanma davalarında gündeme gelebileceğinden, anlaşmalı boşanma davasında ölen eşin bile kusur iddiasında bulunmadığı bir durumda, mirasçıların kusur ileri sürmesinin hukuken kabul edilemez olduğu vurgulanmıştır.

Mahkeme ayrıca, evliliğin ölümle sona erdiğini ve bu nedenle davaya kusur belirlenmesine ilişkin olarak devam edilmesinin yerinde olmadığını belirterek, mirasçılar tarafından ileri sürülen kusur tespiti taleplerini reddetmiştir. Anlaşmalı boşanma davalarında mahkemelerin kusur yönünden değerlendirme yapmaması nedeniyle, eşlerden birinin ölümü hâlinde, mirasçıların davayı sürdürerek kusur tespiti talebinde bulunmaları mümkün değildir. Bu yönüyle karar, ölen eşin varsayılabilecek iradesiyle örtüşmekte olup isabetli durmaktadır.

İvazlı miras sözleşmelerinde, boşanma davası sürecinde taraflardan birinin vefat etmesi halinde, ivazın durumu nasıl değerlendirileceği sorusu gündeme gelebilir. Eğer boşanma davası açılmadan önce taraflar arasında ivazlı bir miras sözleşmesi yapılmışsa ve dava devam ederken eşlerden biri hayatını kaybetmişse, ölen eşin mirasçıları davayı sürdürerek sağ kalan eşin kusurunu ispat ederse, miras sözleşmesi geçerliliğini yitirecektir. Bu durumda, miras sözleşmesi gereği yapılan karşılıksız kazandırmalar geçersiz olacağından, sağ kalan eşin lehine terekeden yapılan fazladan kazandırmaların iadesi talep edilebilecektir.⁵⁸ Aksi bir yorumun kabul edilmesi halinde, sağ kalan eş hem bedel ödemiş olacak hem de bu bedel karşılığında vaat edilen miras hakkından yoksun kalacaktır ki bu, adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle bağdaşmaz.

Sonuç olarak, boşanma davasının açılmasıyla sağ kalan eşin miras hakkının sona ermesi, eşlerin kusur durumuna bağlı olarak gerçekleşmekte ve uygulamada yaşanan sorunların giderilmesi için kusur değerlendirmelerinin objektif kriterlerle yapılması önem taşımaktadır.

⁵⁸ Topuz (n 38) 108.

III. BOŞANMA DAVASINDA KUSUR DURUMUNUN SAĞ KALAN EŞİN MİRASÇILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

A. Kusurun Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı Üzerindeki Etkileri

Zina veya ağır kötü muamele gibi sebeplerle açılmış boşanma davalarında, henüz mahkeme kararı verilmeden ya da boşanma kararı Yargıtay incelemesindeyken eşlerden birinin hayatını kaybetmesi durumunda, sağ kalan eşin ölen eşe mirasçı olması her zaman adil karşılanmamıştır. Bu durum, 743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenisi döneminde de tartışma konusu olmuştur. Ortaya çıkan bu hakkaniyete aykırı sonucun giderilmesi açısından, boşanma davası sürecinde ölen eşin mirasçılarını davaya devam ederek sağ kalan eşin mirasçılığını ortadan kaldırma hakkının mı tanınması gerektiği, yoksa bu sorunun miras hukukunda yer alan mirastan yoksunluk ya da mirasçılıktan çıkarma hükümleri çerçevesinde mi çözümlenmesi gerektiği hususunda doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.⁵⁹

Bahsi geçen dönemde Yargıtay kararları arasında bu konuya ilişkin tam bir görüş birliği bulunmamaktaydı. Öyle ki, Yargıtay bir kararında, boşanma davası sürerken vefat eden davalı eşin, davacı eşe mirasçı olamayacağına hükmetmişken,⁶⁰ başka bir kararında ise,⁶¹ boşanma davası devam ederken yaşamını yitiren davacı eşin, davalı eş tarafından mirasçı olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. Ancak bu farklı yaklaşımlar, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girene kadar zamanla yerini daha tutarlı bir uygulamaya bırakmıştır. Yargıtay, bu süreçte davacı ya da davalı ayrımı yapmaksızın, boşanma kararı kesinleşmeden eşlerden birinin ölmesi durumunda, sağ kalan eşin ölen eşe yasal mirasçı olacağı yönünde kararlar vermeye başlamıştır.⁶²

Bu bağlamda, boşanma davası açan ya da karşı tarafın davasını kabul eden eşin, artık diğer eş lehine yaptığı ölüme bağlı kazandırmaları sürdürmek istemediği varsayımı, hayatın olağan akışına uygun bir yorum olarak kabul edilebilir. Ancak bu yorum mutlak değildir. Eğer tasarruf eden kişinin, boşanma süreci başlamış olmasına rağmen, diğer eş lehine yaptığı

⁵⁹ Mustafa Aksu, '4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 181. Maddesinin İkinci Fıkrası ile Alman Medeni Kanunu'nun 1933. Paragrafının Birinci Fıkrasının Bazı Açılardan Karşılaştırılması' iç *Haluk Konuralp Anısına Armağan* (Cilt 3 2009), 70; İnan, Ertaş ve Albaş (n 17) 123; Serozan ve Engin (n 21) 65.

⁶⁰ Topuz (n 38) 103.

⁶¹ Topuz (n 38) 103.

⁶² Topuz (n 38) 103.

tasarrufun geçerliliğini sürdürmek istediğine dair açık bir irade beyanı veya buna işaret eden özel bir açıklaması varsa, bu durumda ölüme bağlı tasarrufun geçerliliği devam edecektir.

Karşılaştırmalı hukukta da benzer bir yaklaşım benimsenmektedir. Örneğin, Alman Medeni Kanunu'nda (m. 2077), boşanma davası açılmış ve boşanma yönünde irade açıklanmışsa, eş lehine yapılan ölüme bağlı tasarruflar geçersiz sayılır. Ancak bu kuralın istisnası olarak, miras bırakanın açık iradesiyle tasarrufu geçerli tutmak istemesi hâlinde, bu tasarruflar geçerliliğini korur. İsviçre Medeni Kanunu'nda da benzer bir düzenleme olup, miras bırakanın iradesinin önceliği korunmaktadır.

Bu çerçevede, Türk hukukunda da TMK m. 181 hükmü, mirasçılığın sona ermesine ilişkin düzenleme olmakla birlikte, vasiyetname gibi ölüme bağlı tasarrufların geçerliliğinin değerlendirilmesinde miras bırakanın iradesi esas alınarak bireysel durumların analiz edilmesi gereklidir. Dolayısıyla, boşanma sürecinde olan bir kişinin yaptığı tasarrufun geçersiz sayılabilmesi için sadece davanın varlığı yeterli olmayıp, irade beyanına ilişkin delillerin de değerlendirilmesi gerekir.

Bu nedenle, ne ölen eşin tasarruf serbestisi hakkı (TMK m. 502 ve devamı) ne de sağ kalan eşin mirasçılık ya da vasiyet alacaklısı sıfatına ilişkin müktesep hakları, Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı bağlamında ihlal edilmiş sayılır.

Boşanma davası, kusurlu olan eş tarafından açılmış ve diğer eş kusurlu olmadığı ya da daha az kusurlu olduğu gerekçesiyle itiraz etmişse (TMK m. 166/1, 2), boşanma kararı verilmesi mümkün olmayacaktır. Bu gibi durumlarda, yargı sürecinin uzamasının herhangi bir olumsuz etkisi bulunmamaktadır. Eşlerden biri, dava sürecinde ya da boşanma talebinin reddine ilişkin karar kesinleştikten sonra vefat etse bile, sağ kalan eş, yasal mirasçılık sıfatını koruyacaktır. Dolayısıyla böyle bir durumda yargılamanın uzaması, mirasçılık açısından herhangi bir sakınca doğurmadığı gibi, bu gecikmenin önüne geçilmesine yönelik özel bir yasal düzenleme ihtiyacından da söz edilemez.

B. Kusurlu Eşin Miras Payından Mahrum Bırakılması veya Azaltılması Konusu ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin ikinci fıkrası, uygulamada ortaya çıkan eşitsizlik ve hakkaniyet sorunları nedeniyle zaman içerisinde yoğun eleştirilere konu olmuştur.

Özellikle boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi hâlinde, yalnızca davacı eşin mirasçılarının davaya devam edebilmesine imkân tanıyan önceki düzenlemenin adil sonuçlar doğurmadığı gerek öğretide gerek yargısal uygulamada sıklıkla dile getirilmiştir. Bu eleştiriler doğrultusunda, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının ardından, 6217 sayılı Kanun'un 19. maddesiyle TMK m. 181/2 yeniden düzenlenmiş; yapılan değişiklik 14 Nisan 2011 tarihli ve 27905 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak 1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Mevcut düzenleme, özellikle boşanma davası sürerken eşlerden birinin ölmesi hâlinde, sağ kalan eşin mirasçılığına ilişkin belirsizlikleri ortadan kaldırmakta yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, ölen eşin sağ kalan eşin mirasçılığını istemediğine dair iradesinin mahkemece yorum yoluyla dikkate alınması ve kusur incelemesinin ölüm sonrasında da yapılabilmesine olanak tanınması, uygulamada ortaya çıkan boşlukları giderebilir.

Buna ek olarak, boşanma davasının ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda, ölen eşin mirasçıları tarafından davanın kusur yönünden sınırlı olarak sürdürülebilmesi, kişisel haklara müdahale yaratmadan yargılamanın hakkaniyetli biçimde tamamlanmasını sağlayabilir. Yine de bu imkânın geniş anlamda dava hakkının devri olarak değil, yalnızca miras paylaşımına etki edecek derecede sınırlı bir değerlendirme olarak anlaşılması gerekir. Bu noktada ölüme bağlı tasarruflar yönünden de daha açık düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Zira boşanma davası devam ederken yapılmış bir vasiyetin, taraflardan birinin ölümüyle geçerliliğini sürdürüp sürdürmeyeceği sorusu yalnızca TMK m. 181 ile çözülemez; miras bırakanın tasarrufunun geçerli kalmasını açıkça istediği hâllerde, bu iradeye üstünlük tanınmalıdır.

Bu kapsamda, mirasçılık ilişkilerinin ve vasiyet alacaklısı sıfatının, miras bırakanın açık iradesine aykırı biçimde ortadan kaldırılması, Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı yönünden de sorun yaratabilir. Dolayısıyla, TMK m. 181/2 hükmünün hem ölen eşin iradesini hem de sağ kalan eşin miras hakkını dengeleyici biçimde yeniden düzenlenmesi, mevcut uygulama farklılıklarını ve mağduriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik önemli bir adım olacaktır. Bu yönde yapılacak değişiklikler, sadece hukuk tekniği açısından değil, aynı zamanda temel hakların korunması bakımından da zorunlu görünmektedir.

Ayrıca, mal rejiminin tasfiyesi sürecinde, edinilmiş mallara katılma rejimi gereğince, sağ kalan eşin katılma alacağı ile yasal miras payının ayrı ayrı ve doğru şekilde hesaplanması büyük önem taşımaktadır. Bu hesaplama, öncelikle mal rejiminin tasfiyesiyle başlamakta;

edinilmiş malların toplamı, eşit paylaşım oranı üzerinden değerlendirilmekte ve sağ kalan eşin alacak hakkı belirlendikten sonra, kalan tereke üzerinden miras payı hesaplanmaktadır. Bu süreç, Türk Medeni Kanunu’nun 236. ve 239. maddeleri çerçevesinde yürütülen matematiksel ve teknik bir işlemdir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, sağ kalan eşin mirasçılık sıfatının devam edip etmediğidir. Nitekim boşanma davası devam ederken ölen eşin sağ kalan eşe mirasçı olma hakkı tanınıp tanınmayacağı, kusur durumuna göre belirlenmektedir. Eğer sağ kalan eşin ağır kusurlu olduğu sabit görülürse ve mahkeme kararıyla mirasçılığı sona erdirilirse, bu durumda yalnızca katılma alacağı hakkı devam eder; mirasçılık sıfatı kalktığı için tereke üzerinden miras payı talep edemez. Bu bağlamda kusur, doğrudan hesaplama aşamasında değil, mirasçılık hakkının kazanılıp kazanılamayacağı noktasında belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla, miras payı ve katılma alacağı ayrımının açık yapılması hem eşin hem de diğer mirasçıların haklarının doğru biçimde belirlenmesi açısından zorunludur.

Türk Medeni Kanunu’nun 181. maddesinin ikinci fıkrasının gerekçesinde “özellikle zina, hayata kast, ağır derecede kötü muamele ya da toplumca onur kırıcı yaşam tarzı gibi sebeplerle açılan boşanma davalarında, davacının vefatı hâlinde, bu fiilleri gerçekleştiren kusurlu davalı eşin mirasçı konumuna gelebilmesi haksız ve adaletsiz sonuçlar doğurabilir” ifadesine yer verilmiştir. Ancak burada kullanılan “haksız ve adaletsiz sonuçlar” ifadesi, durumu yeterince somutlaştırmadığı için uygulamada açık bir yönlendirme sağlamamaktadır.

Örneğin, ağır kusurlu olan eşin boşanma davası açtığı bir durumda, davalı eşin hiçbir kusurunun bulunmadığı ve yalnızca davanın reddini talep ettiği düşünülürse, eğer bu eş davanın reddi kararının kesinleşmesinden hemen önce vefat ederse, ağır kusurlu eş mirasçı olamayacaktır. Fakat ölüm, bu kararın kesinleşmesinden sadece bir dakika sonra gerçekleşmişse, bu defa ağır kusurlu eş yasal mirasçı olacaktır. Bu durumun ne hakkaniyet ilkesiyle ne de mirastan yoksunluk kurumu çerçevesinde açıklanabilir bir yanı bulunmamaktadır. Bu nedenle TMK m. 181/2 hükmü, düzenlenme amacı olan adaletsizliğin önüne geçme yönünde yeterince etkili bir araç niteliği taşımamaktadır.

Boşanma veya ayrılık davası devam ederken eşlerden birinin vefat etmesi hâlinde, Türk Medeni Kanunu’nun 181. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, sağ kalan eşin mirasçılıktan

çıkarılabilmesi için, onun boşanmaya sebebiyet verecek derecede kusurlu olduğunun mahkeme kararıyla açıkça tespit edilmesi gerekir. Bu durumda, aile mahkemesinin sağ kalan eşin kusurunu gerekçeli ve açık bir biçimde hüküm altına alması, mirasçılık hakkının sona erdirilmesi bakımından zorunludur.⁶³

TMK m. 181/2 hükmü, lafzı ve amacı itibarıyla yalnızca kusura dayalı boşanma sebepleri bakımından uygulanabilir niteliktedir. Zira hükmün temel amacı, boşanmaya sebep olan kusurlu eşin, karar kesinleşmeden gerçekleşen ölüm nedeniyle mirasçılık sıfatını korumasını engellemektir. Kusurun hukuki önem taşımadığı boşanma sebeplerinde bu amacın gerçekleşmesi mümkün değildir. Bununla birlikte mevcut düzenleme, davaya devam etme yetkisini yalnızca ölen eşin mirasçılara tanımak suretiyle, sağ kalan eşin kusursuzluğunu yargı yoluyla ortaya koyabilmesine imkân tanımamaktadır. Bu durum, özellikle mirasçıların davaya devam etmemesi hâlinde, sağ kalan eşin mirasçılığı üzerinde belirleyici olabilecek bir kusur incelemesinin hiç yapılamaması sonucunu doğurmakta; bu yönüyle usulî eşitlik ve hukuki korunma hakkı bakımından yeni tartışmaları gündeme getirmektedir.

Mirasçılar tarafından sürdürülen davalarda, ispat edilmesi gereken kusura ilişkin olarak iki temel hukuki sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlardan ilki, boşanma talebinin, kusuru koşul vakia olarak öngörmeyen bir nedene dayanması durumunda, Türk Medeni Kanunu’nun 181. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında mirasçıların davayı sürdürme haklarının bulunup bulunmadığıdır.

Bu durum, sağ kalan eşin yasal mirasçılığının sona erdirilebilmesi için hangi düzeyde kusurlu olması gerektiği konusunda belirsizlik yaratmaktadır. Bu belirsizlik, uygulamada farklı yorumlara ve değerlendirmelere yol açmakta; doktrinde de bu konuda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Nitekim, bazı görüşler mutlak kusur yeterli görülürken, bazı yaklaşımlar sağ kalan eşin ağır veya tam kusurlu olması gerektiği yönünde yorumlar geliştirmektedir.

Bu konuda savunulan görüşlerden birine göre, sağ kalan eşin yasal mirasçılığının sona erdirilebilmesi için kusurunun “ağır kusur” niteliğinde olması gerekmektedir.⁶⁴ Bu görüşe göre,

⁶³ Topuz (n 38) 145.

⁶⁴ Ömer Uğur Gençcan, ‘Boşanma Davasının Mirasçılar Tarafından Sürdürülmesi’ (2002) 21 (80) Manisa Barosu Dergisi 51, 60; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Medenî Kanun’umuzun Aile-Miras ve Eşya Hukukunda Getirdiği Yenilikler* (Yetkin Yayınları 2003) 21-22; Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (n 4) 33.

Türk Medeni Kanunu’nun 181. maddesinin ikinci fıkrasının getirilme amacı, özellikle ağır nitelikteki boşanma sebeplerine —örneğin zina, pek kötü muamele, ağır derecede onur kırıcı davranış ya da haysiyetsiz yaşam sürme gibi— dayanan davalarda, kusurlu olan eşin, dava sürecinde hayatını kaybeden eşe mirasçı olmasının önüne geçmektir. Dolayısıyla, kanun koyucunun müdahalesi, yalnızca ciddi düzeyde kusurlu davranışlar söz konusu olduğunda sağ kalan eşin mirasçılık hakkının ortadan kaldırılmasına olanak tanımayı amaçlamaktadır.⁶⁵

Bu konudaki alternatif görüşe göre, sağ kalan eşin mirasçılık hakkının sona ermesi için kusurunun mutlaka “ağır kusur” niteliğinde olması gerekmez. Burada esas olan, kusurun boşanmayı gerektirecek ölçüde ciddi olmasıdır.⁶⁶ Buna karşılık, sağ kalan eşin kusuru boşanmayı haklı kılacak düzeyde değilse, bu eşin kusurundan söz edilemez ve mirasçılık hakkının kaldırılması da mümkün olmaz.⁶⁷

Bizim de katıldığımız görüşe göre,⁶⁸ mahkemenin yalnızca sağ kalan eşin kusurunu tespit etmesi yeterli değildir; kusurun ispatlanması hâlinde, sağ kalan eşin bu sıfatla yasal mirasçılığının sona erdiğine ilişkin açık bir hüküm kurulması gerekmektedir. Zira yalnızca kusura ilişkin bir tespit yapılması, sağ kalan eşin miras bırakanın ölüm anındaki mirasçılık sıfatını ortadan kaldırmaz.⁶⁹ Bu durumda, ölen eşin mirasçıları tarafından daha sonra sağ kalan eşin miras hakkını veya vasiyet alacağına ilişkin kazanımını ortadan kaldırmak amacıyla ayrı bir dava açılması da mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla, mahkemenin, kusurun tespitiyle sınırlı kalmayıp, bu tespitin hukuki sonucunu da açıkça hükme bağlaması gereklidir.⁷⁰

IV. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA SAĞ KALAN EŞİN MİRASÇILIĞI VE BOŞANMA İLİŞKİSİ

Sağ kalan eşin mirasçılığı ve boşanma davasının bu miras hakkına etkisi, farklı hukuk sistemlerinde değişik biçimlerde düzenlenmektedir. Özellikle boşanma davası sürerken eşlerden birinin ölmesi durumunda, sağ kalan eşin mirasçı sıfatını koruyup korumadığı konusu,

⁶⁵ Kılıçoğlu, *Aile-Miras ve Eşya Hukuku* (n 64) 22; Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (n 4) 34-35.

⁶⁶ Aksu (n 59) 73; Topuz (n 38) 184.

⁶⁷ Y 2 HD, E.2004/691 K 2004/3993, T 30.3.2004; Y 2 HD, E 2009/7963, K 2010/9410, T 10.5.2010 (<https://www.lexpera.com.tr/>).

⁶⁸ Baki Kuru ve Ali Cem Budak, *Tespit Davaları* (On İki Levha Yayınları 2000) 227; Antalya (n 24) 95.

⁶⁹ Dural, Öğüz ve Gümüş (n 27) 136; Dural ve Öz (n 16) 43-44.

⁷⁰ Kuru ve Budak (n 68) 227; Topuz (n 38) 73.

karşılaştırmalı hukukta farklı yaklaşımlara neden olmaktadır.⁷¹

Alman Medeni Kanunu'nun 1933. Maddesi uyarınca boşanma davası açılmış olması, sağ kalan eşin mirasçılığını etkileyen özel bir durum olarak düzenlenmektedir. Buna göre boşanma davası, ölüm gerçekleşmeden önce açılmış ve boşanmanın gerçekleşme koşulları oluşmuşsa, sağ kalan eş mirasçı olamaz.⁷² Almanya'daki bu düzenleme, boşanmanın gerçekleşmiş sayılmasına ilişkin katı koşulları içermekte ve mahkemenin boşanmanın gerçekleşeceği kanaatine varması durumunda sağ kalan eşin mirasçı sıfatını ortadan kaldırmaktadır.⁷³

Amerikan hukuk sisteminde konu eyaletler arasında farklılık göstermektedir. Genel olarak birçok eyalette boşanma davası sürerken eşlerden birinin ölümü halinde sağ kalan eşin mirasçılık hakkının korunup korunmayacağı mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Bazı eyaletlerde, dava sırasında ayrılık ve niyet kriterleri değerlendirilerek sağ kalan eşin miras hakkı reddedilebilirken, bazılarında ise boşanma kararının verilmemiş olması, eşin mirasçılık hakkının devamı için yeterli kabul edilmektedir.⁷⁴

Türk hukuk sisteminde ise, Türk Medeni Kanunu madde 181 gereğince boşanma davası sürerken eşlerden birinin ölmesi durumunda dava konusuz kalmakta ve evlilik ölümle sona ermektedir. Bu durumda sağ kalan eşin mirasçılık hakkı korunmaktadır; çünkü mirasçılığın sona ermesi için ölüm anında hukuken geçerli bir boşanma kararı bulunması gerekmektedir.⁷⁵

Sonuç olarak karşılaştırmalı hukukta sağ kalan eşin mirasçılığı ve boşanma ilişkisi farklı hukuk sistemlerinde geniş bir çeşitlilik arz etmektedir. Alman hukuku boşanma kararının gerçekleşmesini miras hakkının sona erme koşulu olarak görürken, Fransız ve Türk hukuku ölüm anında boşanma kararının kesinleşmemiş olması durumunda mirasçılık hakkını koruma altına almaktadır. Amerikan hukukunda ise eyalet bazında değişen, daha esnek ve mahkeme takdirine bağlı düzenlemeler söz konusudur. Bu farklılıklar, miras hukukunda eşlerin haklarının

⁷¹ Aytuğ Ceyhun Çakır, *Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı* (On İki Levha Yayınları 2018) 52; Hatemi (n 5) 48.

⁷² Topuz (n 38) 118.

⁷³ Haluk Burcuoğlu, 'Alman Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi ve Bu Sistem Işığında Türk Boşanma Hukukuna İlişkin Bazı Öneriler' (1983) *Journal of İstanbul University Law Faculty* 113, 114.

⁷⁴ Crawford, J. Bridget ve Anthony C. Infanti, 'A Critical Research Agenda for Wills, Trusts, and Estates' (2014) *49 Real Property, Trust and Estate Law Journal* 317, 321.

⁷⁵ Çakır (n 71) 56.

korunması açısından önemli hukuki ve sosyolojik tartışmalara yol açmaktadır.

SONUÇ

Türk Medeni Kanunu'nda sağ kalan eşin mirasçılığı, aile birliğinin korunması, ekonomik istikrarın sağlanması ve eşlerin sosyal güvence altında bulunması gibi temel amaçlarla düzenlenmiştir. Sağ kalan eşin miras paylarının belirlenmesinde zümre sistemi esas alınmış; eşin payları, miras bırakanın diğer mirasçılarla olan akrabalık derecesine bağlı olarak farklı oranlarda belirlenmiştir. Böylece hem sağ kalan eşin ekonomik güvencesi sağlanmakta hem de diğer mirasçıların hakları dengeli bir biçimde korunmaktadır.

Boşanma sürecinin, özellikle eşlerden birinin ölümü durumunda, sağ kalan eşin mirasçılığına etkisi Türk hukuk sisteminde hassas biçimde ele alınmıştır. Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesine göre boşanma kararı verilmiş ve kesinleşmişse, eşlerin birbirlerine karşı yasal mirasçılık hakları sona ermekte, önceden yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflar ise, aksi açıkça belirtilmedikçe geçersiz hale gelmektedir. Böylelikle kanun koyucu, boşanma ile evlilik birliğinin tüm hukuki sonuçlarının ortadan kalkmasını, eşlerin geleceğe yönelik karşılıklı bağlarının ve hukuki yükümlülüklerinin sona ermesini amaçlamıştır.

Ancak boşanma davasının henüz kesinleşmediği, yani dava devam ederken eşlerden birinin ölmesi durumunda durum karmaşık hale gelmektedir. Bu durumda Türk Medeni Kanunu'nun 181/2 maddesi uyarınca, ölen eşin mirasçılarının davaya devam etmesi ve sağ kalan eşin kusurlu olduğunun ispatlanması durumunda, sağ kalan eşin mirasçılığı sona ermektedir. Burada temel ölçüt, kusurun objektif biçimde ispatlanabilmesi ve sağ kalan eşin kusurunun boşanmayı gerektirecek ağırlıkta olmasıdır.

Uygulamada bu hususun değerlendirilmesi bazı sorunlara yol açmaktadır. Özellikle delil yetersizliği, kusurun ispatı sürecindeki güçlükler ve uzun yargılama süreçleri sebebiyle sağ kalan eşin miras hakkının ne zaman sona erdirileceği belirsizleşmektedir. Yargıtay içtihatlarında sağ kalan eşin mirasçılığının sona erdirilebilmesi için, eşin kusurunun açıkça ve net şekilde ortaya konulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu süreçte, sağ kalan eşin hukuki güvencesi ile ölen eşin mirasçılarının hakları arasındaki dengeyi kurmak oldukça önemlidir.

Ayrıca karşılaştırmalı hukuk açısından da konu incelendiğinde, farklı hukuk sistemlerinde boşanma davası sürerken ölen eşin mirasçılığı meselesine değişik yaklaşımlar

getirilmiştir. Alman hukuk sistemi boşanma davasının somut koşullarını dikkate alarak eşlerin mirasçılık hakkını sonlandırabilmektedirken, Fransız ve Türk hukuk sistemlerinde ise, boşanma kararının kesinleşmemiş olması halinde, sağ kalan eşin mirasçılık hakkı korunmaktadır. Amerikan hukukunda ise bu durum eyalet bazında farklılaşmakta, genellikle mahkemelerin takdir yetkisine bırakılmaktadır.

Sonuç olarak, sağ kalan eşin mirasçılığı ile ilgili hükümler, Türk Medeni Kanunu'nda ekonomik ve sosyal açıdan hassas bir dengeye oturtulmuştur. Boşanma sürecinde eşlerden birinin ölümü halinde, mirasçılığın sona ermesi ancak kusurun açık şekilde ispatı ile mümkün olmaktadır. Yargısal uygulamalarda, kusurun belirlenmesi titizlikle gerçekleştirilmekte ve hakların korunması adına objektif kriterler benimsenmektedir. Bununla birlikte, mevzuatta boşluklar ve uygulamadaki güçlükler göz önüne alındığında, kusur değerlendirmeleri ve mirasçılık hakkının sınırları hususunda mevzuatın daha net ifadelerle yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Böylece sağ kalan eşin miras hakkının korunması ve diğer mirasçıların hakları arasındaki denge daha adil, kesin ve öngörülebilir hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar F, *Aile Hukukumuzda Aile Konutu-Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı* (Seçkin Yayıncılık 2021)
- Akıntürk T ve Ateş A, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku* (Beta Yayıncılık 2019)
- Akkanat H, *Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi* (Filiz Kitabevi 2004)
- Aksu M, ‘4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 181. Maddesinin İkinci Fıkrası İle Alman Medeni Kanunu’nun 1933. Paragrafının Birinci Fıkrasının Bazı Açılardan Karşılaştırılması’ (2009) 3 Haluk Konuralp Anısına Armağan 69
- Antalya G, *Miras Hukuku-Cilt: III* (Seçkin Yayınları 2019)
- Burcuoğlu H, ‘4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 181. Maddesinin 2. Fıkrası ile İlgili Gözlemler’ (2007) Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Rayegan Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yıl Armağanı 381
- Burcuoğlu H, ‘Alman Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi ve Bu Sistem Işığında Türk Boşanma Hukukuna İlişkin Bazı Öneriler’ (1983) 48 (49) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM) 113
- Canarslan G, ‘743 Sayılı Kanun’dan Günümüze Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı’ (2015) 5 (6) Electronic Journal of Vocational Colleges 30
- Crawford BJ ve Infanti AC, ‘A Critical Research Agenda for Wills, Trusts, and Estates’ (2014) 49 Real Prop. Tr. & Est. LJ 317
- Çakır AC, *Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı* (On İki Levha Yayınları 2018)
- Dural M ve Öz T, *Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku* (Filiz Kitabevi 2024)
- Dural M, Ögüz T ve Gümüş MA, *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku-Cilt 3* (Filiz Kitabevi 2016)
- Eren F ve Yücer Aktürk İ, *Türk Miras Hukuku* (Yetkin Yayınları 2019)
- Gençcan ÖU, ‘Boşanma Davasının Mirasçılar Tarafından Sürdürülmesi’ (2002) 21 (80) Manisa Barosu Dergisi 51
- Gençcan ÖU, *Türk Miras Hukuku* (Yetkin Yayınları 2021)

- Hatemi H, *Miras Hukuku* (On İki Levha Yayıncılık 2018)
- İmre Z ve Erman H, *Miras Hukuku* (Der Yayınları 2017)
- İmre Z, *Türk Miras Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1978)
- İnan AN, Ertaş Ş ve Albaş H, *Miras Hukuku* (Seçkin Yayınları 2024)
- Kılıçoğlu MA, *Medenî Kanun'umuzun Aile-Miras ve Eşya Hukukunda Getirdiği Yenilikler* (Yetkin Yayınları 2003)
- Kılıçoğlu MA, *Miras Hukuku* (Turhan Kitabevi 2023)
- Kuru B ve Budak AC, *Tespit Davaları* (On İki Levha Yayınları 2000)
- Öztan B, *Aile Hukuku* (Turhan Kitabevi 2015)
- Serozan R, 'Yeni Medeni Kanunu'nun Miras Hukuku Bakımından Yeniliklerinin Değerlendirilmesi' (2004) Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan 503
- Serozan R ve Engin Bİ, *Miras Hukuku* (Seçkin Yayıncılık 2024)
- Serozan R, *Miras Hukuku ve Uygulama Çalışmaları* (Seçkin Yayınları 2019)
- Tekinay SS, *Türk Aile Hukuku* (Filiz Kitabevi 1990)
- Topuz S, *Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi* (Yetkin Yayınları 2012)
- Yücel S, 'Yargıtay Kararları Işığında Anlaşmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri' (2019) 4 (1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239